

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-60>

УДК 334.1

Демченко Олександр Вікторович

кандидат економічних наук,
докторант кафедри торговельного підприємництва,
товарознавства та управління бізнесом,
Одеський національний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0796-7164>

Oleksandr Demchenko

Odesa National University of Technology

**ДОСЛІДЖЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДИСПРОПОРЦІЙ
В АГРОСЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ****THE RESEARCH OF ECONOMIC DISPARITIES
IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE**

Анотація. В статті розглянуто аналіз господарських диспропорцій в аграрному секторі України, який є важливим для виявлення ключових проблем і пошуку шляхів їх подолання з метою забезпечення сталого розвитку національної економіки та підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції на світових ринках. В дослідженні представлено дві основні форми диспропорцій: організаційні та галузеві, що виникають внаслідок тенденції до укрупнення аграрного бізнесу, зокрема через концентрацію і централізацію аграрного капіталу. Наведено приклади успішних проектів агрохолдингів, зокрема компанії «НІБУЛОН», яка реалізувала проекти з перевалки зерна. Виявлено, що великий агробізнес переважно орієнтується на експортно-орієнтовані культури, що сприяє занепаду вітчизняного тваринництва та садівництва. Обґрунтовано важливість створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів як ефективного механізму підвищення конкурентоспроможності малих виробників та зменшення господарських диспропорцій.

Ключові слова: агросектор економіки, сталий розвиток агросектору, господарські диспропорції, агрохолдинг, сільське господарство, сільськогосподарський кооператив.

Summary. The article examines the analysis of economic disparities in Ukraine's agricultural sector, which is essential for identifying key problems and finding ways to overcome them to ensure the sustainable development of the national economy and enhance the competitiveness of agricultural products in global markets. The relevance of the research and the existence of previously unexplored aspects of the topic determine the purpose of the study – to identify economic disparities in Ukraine's agricultural sector and substantiate measures aimed at minimizing them. Economic disparities affect the productivity of agricultural enterprises, the income levels of the rural population, as well as the possibilities for attracting investments and implementing sustainable business models. The study presents two main forms of disparities: organizational and sectoral, which arise from the trend towards the consolidation of agricultural businesses, particularly through the concentration and centralization of agricultural capital. The research substantiates that agroholdings, which occupy a significant share of the country's land bank, provide positive effects, such as the financial rehabilitation of small agricultural enterprises and increased labor productivity. Examples of successful infrastructure projects by agroholdings are provided, including the company «NIBULON» which has implemented grain transshipment projects. It is found that, despite the advantages, there are also significant drawbacks in the activities of agroholdings that negatively affect the development of human capital in rural areas. The study reveals that large agribusiness predominantly focuses on export-oriented crops, contributing to the decline of domestic animal husbandry and horticulture. The research also emphasizes the importance of creating agricultural service cooperatives as an effective mechanism for enhancing the competitiveness of small producers and reducing economic disparities. Examples of successful dairy cooperatives worldwide confirm the feasibility of this approach. It is substantiated that balanced regulation considering the interests of both large agricultural enterprises and small and medium-sized producers is necessary to ensure the sustainable development of Ukraine's agricultural sector.

Keywords: agricultural sector of the economy, sustainable development of the agricultural sector, economic disparities, agroholding, agriculture, agricultural cooperative.

Постановка проблеми. Агросектор є ключовим драйвером експорту та економічного зростання, але його розвиток супроводжується низкою проблем, зокрема, нерівномірністю розподілу

ресурсів, регіональними диспропорціями, недостатнім рівнем інновацій та ефективного управління. Господарські диспропорції впливають на продуктивність сільськогосподарських підпри-

емств, рівень доходів населення в сільській місцевості, а також на можливості залучення інвестицій і впровадження сталих моделей ведення бізнесу. Вивчення цих диспропорцій дозволяє виявити основні фактори, що заважають збалансованому розвитку аграрного сектору, та сприяти підвищенню конкурентоспроможності України на світових ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним питанням розвитку аграрного сектору України та виявленню господарських диспропорцій прикута увага дослідників, зокрема: Боровик О. [14], Грановська В.Г. [8], Жураківська Л.А. [6], Корінець Р.Я. [7], Крикунова В.М. [8], Крят В. [3], Лагодієнко В.В. [5], Малік Л.М. [7], Мудрак Р.П. [5], Мюллер В.М. [4] та інші, однак деякі аспекти подолання господарських диспропорцій в сільському господарстві ще не розкриті в повній мірі.

Мета статті. Актуальність дослідження та наявність нерозкритих раніше аспектів заданої тематики обумовлюють мету дослідження, а саме – виявлення господарських диспропорцій в агросекторі України та обґрунтування заходів направлених на їх мінімізацію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз господарських диспропорцій в аграрному секторі України є важливим для виявлення ключових проблем та пошуку шляхів їх подолання для забезпечення сталого розвитку національної економіки та підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції на світових ринках. Господарські диспропорції в економіці сільського господарства України проявляються у двох формах: організаційні і галузеві.

Організаційні диспропорції посилюються внаслідок стійкої тенденції до укрупнення аграрного бізнесу. Оскільки сільське господарство України розвивається під дією об'єктивних економічних законів, то однією із найбільш очевидних тенденцій, притаманних його сучасному розвитку, є концентрація і централізація аграрного капіталу. За визначенням Маркса К.: «Із зростанням маси багатства, яке функціонує як капітал, накопичення збільшує концентрацію цього багатства в руках окремих його власників і тим самим розширює основу для виробництва у великих масштабах та специфічних організаційних формах... Процес концентрації вже сформованих капіталів супроводжується знищенням індивідуальної незалежності, поглинанням одних власників капіталу іншими, перетворенням багатьох малих у кілька великих капіталів. Даний етап розвитку (централізація – *авт.*) відрізняється від попереднього (концентрація – *авт.*) лише тим, що передбачає зміни у розподілі капіталу, який уже сформований і функціонує... Капітал зростає в одному місці до величезної маси в одних руках, тому що в іншому

місці він був багатьма втрачений. Це власне і є централізація, на відміну від накопичення та концентрації...» [1].

В сільському господарстві України концентрація та централізація капіталу відбувається за класичними зразками латифундизації – концентрації необмежено великих масивів земельних ресурсів в одних руках. Українськими латифундіями виступають агрохолдинги. Багато років в аграрному бізнесі України простежувалась тенденція до збільшення їх земельного банку – у середньому на 10% щороку. Винятком є останні роки, в яких з об'єктивних економічних причин більшість компаній перейшли до консолідації й оптимізації своїх земель [2]. До відновлення широкомасштабного військового вторгнення росії, агрохолдинги України володіли земельним банком в обсязі 6,5 млн га або 15,7% сільськогосподарських угідь країни. Земельний банк першої двадцятки агрохолдингів України становив 3,86 млн. га або 9,3% сільськогосподарських угідь країни (рис. 1).

В українському суспільстві до певної міри відбулося монстрування агрохолдингів, як організаційно-правової форми аграрного бізнесу. Насправді, їх виникнення є дією об'єктивних економічних законів – закону зростання продуктивності праці, закону ефекту масштабу виробництва, закону конкуренції тощо.

Аналіз джерел літератури [3-5] дозволив виділити позитивні риси функціонування агрохолдингів:

– сільськогосподарські підприємства, що беруть участь в агрохолдинговій структурі, отримують поштовх до фінансового оздоровлення, перспективи сталого функціонування, можливість використання пільгових інвестиційних і кредитних ресурсів, централізоване постачання паливно-мастильних матеріалів, запасних частин, нової техніки й обладнання, розширення ринків збуту сільськогосподарської продукції, що забезпечує її гарантований і вигідний збут;

– створенню агрохолдингів сприяє необхідність заробляти в продовольчому ланцюгу – вони можуть отримувати доходи не тільки на стадії виробництва продукції, а й на стадії переробки чи продажу кінцевому покупцеві;

– створення агрохолдингу дає можливість власнику організувати систему контролю над виробництвом, логістикою, переробкою і реалізацією, бачити прибуток на кожній стадії обігу продукції, уніфікувати фінансову модель.

Саме завдяки вітчизняним агрохолдингам Україна заявила про себе, як потужний гравець на глобальному продовольчому ринку. Агрохолдинги інтенсивно вкладаються у модернізацію виробничого капіталу – прогресивні агротехнології, діджиталізацію, відновлювальні та ґрунтозахисні заходи тощо.

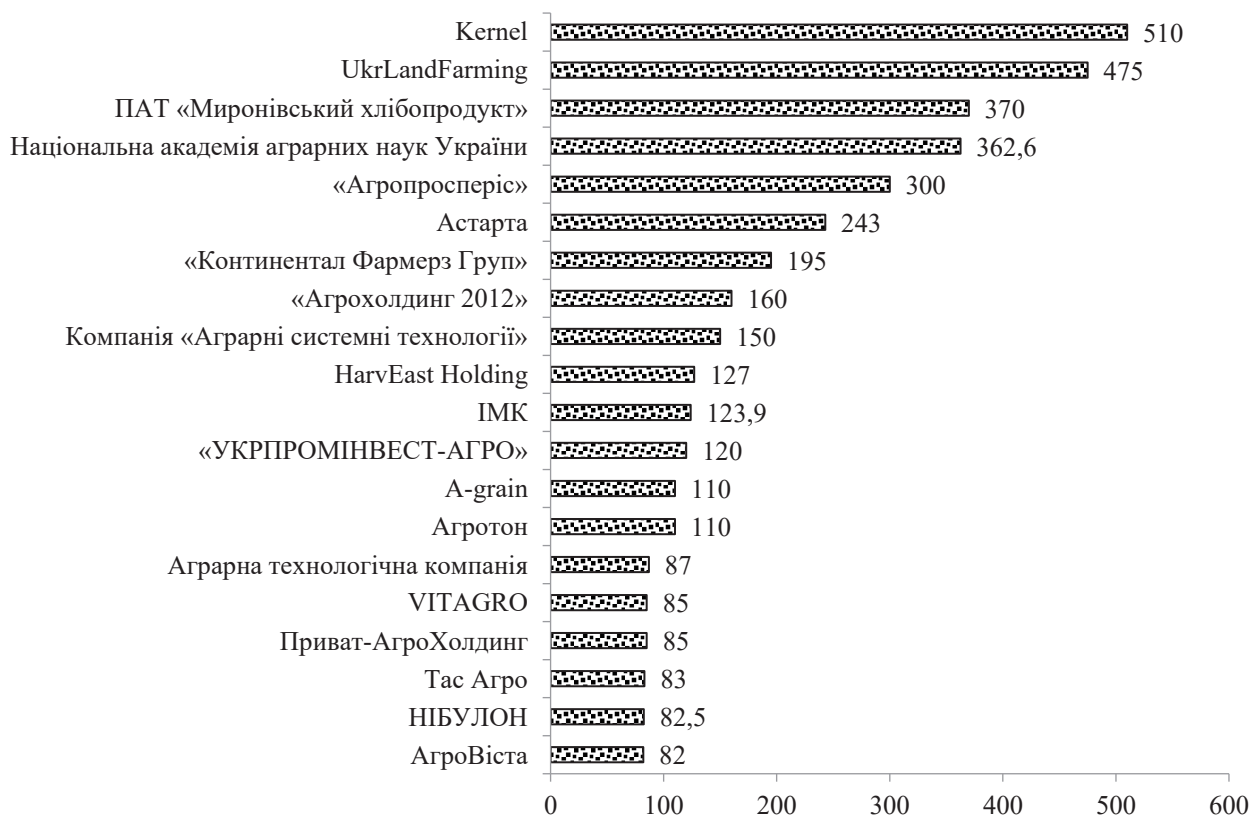

Рисунок 1 – 20 найбільших агрохолдингів України за версією Земельного банку, сільськогосподарські угіддя, тис. га

Джерело: [10]

У секторі інфраструктурних проєктів агрохолдингів найінтенсивніше розвивається інфраструктура зернового господарства. Яскравий приклад такої діяльності – Миколаївська компанія «НІБУЛОН», яка побудувала річковий перевалочний термінал «Вітово» у Черкаській області (Кременчуцьке водосховище), що відвантажує зерно на водний транспорт. Можливість одноразового зберігання зерна терміналу становить 75,2 тис. т, потужність відвантаження на річковий транспорт – 5 тис. т/добу, потужність сушарок – 5 тис. т/добу [11]. Суднобудівний-судноремонтний завод «НІБУЛОН» 18 лютого 2021 року в робочому режимі спушив на воду шосте несамохідне судно проєкту NBL-91. Такі судна є універсальними і працюють на всіх українських річках, але перші з них були побудовані спеціально для відродження судноплавства на річці Південний Буг [12].

Однак, є і недоліки розширення господарської діяльності вітчизняних агрохолдингів, що негативно позначаються на розвитку людського капіталу:

по-перше, агрохолдинги впроваджують інтенсивні технології виробництва, що зумовлює суттєве підвищення продуктивності праці. В результаті пропозиція праці в сільській місцевості

сильно перевищує попит, що є причиною відносно високого рівня безробіття серед сільських жителів. Відсутність роботи – одна із головних причин депопуляції сільських територій;

по-друге, агрохолдинги віддають перевагу виробництву 4-5 експорто-орієнтованих товарних культур (озима пшениця, озимий ячмінь, кукурудза на зерно, соняшник, ріпак). З одного боку це породжує екологічну проблему – монокультуризм. З іншого, продовжується занепад вітчизняного тваринництва, садівництва та виноградарства – відносно трудомістких галузей, які могли б абсорбувати надлишкову робочу силу сільських територій;

по-третє, агрохолдинги пропонують вищу ціну (оренда, придбання) за землі сільськогосподарського призначення, ніж середні і, тим більше, дрібні землекористувачі. Останні не мають фінансових можливостей конкурувати з великими підприємствами, а тому змушені згортати своє виробництво. Це негативно позначається на зайнятості сільського населення.

Отже, власне галузеві диспропорції багато в чому пояснюються причиною – великі агропідприємства, насамперед холдингового типу, віддають перевагу виробництву 4-5 експорто-орієнтованих товарних культур. Натомість виробництво

яловичини, молока, яєць курячих, меду, картоплі, плодів, ягід і фруктів, винограду і т.д. зосереджено в секторі середніх та малих сільськогосподарських виробників (табл. 1).

Малі та середні сільськогосподарські виробники мають значно менші фінансові можливості ніж агрохолдинги, застосовують переважно моральнозастарілі ресурсоемні технології, сильно залежать від державної допомоги, яка є важкопередбачуваною. Тому економіка таких господарських структур є надто чутливою до найменш коливань ринкових цін – товарних і ресурсних. Однак, не зважаючи на нижчий рівень економічної ефективності виробництва господарств населення порівняно із сільськогосподарськими підприємствами, перш за все великими, їх економіка потребує всебічної державної підтримки оскільки вони виконують дві важливі соціальні функції – на макrorівні (національний продовольчий ринок) є важливим фактором продовольчої безпеки, на мезорівні (ринок праці сільських територій) – збільшують попит на робочу силу, а отже є фактором формування й розвитку людського капіталу сільських територій.

Дослідження свідчать, що одним із найкращих методів підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності господарств населення є сприяння створенню ними сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів [3; 6-8]. В першу чергу пов'язаних із організацією виробництва і просування по збутовому ланцюгу тваринницької продукції – сирого молока та м'яса первинної переробки. Актуальність створення тваринницьких кооперативів це перш за все можливість забезпечення дотримання міжнародних санітарно-гігієнічних норм при виробництві та заготівлі сільськогосподарської сировини. Проблему незадовільної якості тваринницької сировини, що виробляється в господарствах населення можна і потрібно вирішувати в рамках

створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів – закупівля малогабаритного доїльного обладнання, холодильників, молоковозів, облаштування пунктів заготівлі молока, забійних цехів та ін.

Утворення та функціонування молочних кооперативів має багато успішних прикладів у розвинутих країнах світу:

– Dairy Farmers of America (DFA). Кооператив заснований у США у 1998 році. Основна ціль незалежної Кооперативної асоціації виробників молока – впливати на національну політику та задовольняти потреби американського народу в молочній продукції. Переробляє 25-28 млн. т молока за рік. DFA – найбільший молочний союз в США. Кооператив об'єднує близько 15 тис. фермерів. Це провідний виробник сиру та вершкового масла, а також цілої лінійки молочної продукції. DFA – мережа із понад 40 заводів у всьому світі;

– Fonterra. Новозеландський кооператив. Переробляє в середньому 22-24 млн. т молока. Компанія з'явилася завдяки злиттю молочних кооперативів New Zealand Dairy Group, KiwiCo-operative Dairies та Новозеландської молочної ради. Кооператив об'єднує близько 16 тисяч новозеландських фермерів. Заводи новозеландського молочного союзу розташовані у 140 країнах світу;

– Arla Foods. Це датська молочна компанія, яка нараховує понад 130 років. Виникла у зв'язку із потребою переробляти вироблене молоко та доводити його до кінцевого споживача. Об'єднав кооператив навколо себе фермерські родини із Данії та Швеції. Дохід від реалізації молочної продукції йшов в один котел, а потім порівну ділився. Фермерам так було простіше виходити на великі ринки збуту та самим організовувати здоровий конкурентний клімат в середині одного великого союзу. Arla Foods утворилася у 2000 році. Тоді об'єдналися два масштабні кооперативи MD Foods та Arla ekonomisk Forening, заснувавши дат-

Таблиця 1 – Частка господарств населення у виробництві окремих видів сільськогосподарської продукції, %

Продукція	В середньому за період років, рік			
	2010-2014	2015-2019	2020	2021
Зернові та зернобобові культури	22,3	21,3	20,4	19,0
Цукрові буряки (фабричні)	9,6	5,3	5,7	4,6
Соняшник	15,4	14,0	12,3	13,3
Картопля	97,0	98,0	98,1	97,7
Овочі	86,5	85,7	84,6	85,9
Плоди та ягоди	82,7	81,6	83,2	79,2
М'ясо (у забійній вазі)	41,8	33,1	31,2	29,4
Молоко	78,3	73,3	70,2	68,2
Яйця	37,6	44,6	44,9	50,2
Вовна	84,7	87,3	90,7	89,9
Мед	98,1	98,7	99,0	99,0

Джерело: побудовано автором за даними [13]

сько-шведську компанію. Згодом до них доєдналися фермери із Нідерландів, Німеччини, Бельгії, Люксембургу та Англії;

– Friesland Campina. Міжнародна компанія, що має понад 130-річну історію. Починалося все із 9 фермерів, які уклали договір про співпрацю та заснували перший молокопереробний завод. Зараз це кооператив із понад 19 тис. фермерів із Голландії, Німеччини та Бельгії. Їхня молочна продукція продається через розвинену мережу в ста країнах світу. Нинішню назву компанія отримала у 2009 році після злиття голландських кооперативів Friesland Foodsta Campina. Філософія молочного кооперативу ґрунтується на ланцюжку – контроль кінцевої продукції починається від кормів, які вживає корова. Компанія володіє майже 5 тис. м² лабораторій та тестових залів та має власний експериментальний завод;

– Dean Foods (США). Далласький кооператив об'єднує близько 17 тис. фермерів. У США працює 70 молокопереробних заводів цієї компанії;

– DMK (Німеччина). За рік переробляє близько 7 млн т молока. Це найбільший молочний холдинг Німеччини. До його складу входять понад 11 тис. фермерів. Виробляє молочні продукти, дитячі суміші, морозиво, десерти, сири під брендами Biolabor, Humana, intact, Leben's, Casarelli, Milram, Oldenburger, Osterland, Ravensberger, Sanobub, Turm;

– California Dairies Inc. (США). Утворилася у 1999 році при злитті трьох молочних кооперативів у Каліфорнії: California Milk Producers, Danish Creamery и San Joaquin Valley Dairy men. Зараз поєднує спільною справою 390 виробників. Об'єми переробки – 7-8 млн. т молока за рік і т.д [14].

Отже, як показує світова практика, за належного рівня активності та відповідальності, молочний кооператив є прибутковою формою аграрного підприємництва. Зокрема створення молочних

кооперативів малими сільськогосподарськими одиницями, це один з великої кількості шляхів, що сприятиме зменшенню господарських диспропорцій в аграрному секторі України.

Висновки. Отже, дослідження господарських диспропорцій в аграрному секторі України дозволяє зробити важливі висновки щодо основних проблем і тенденцій, які впливають на розвиток галузі. По-перше, господарські диспропорції в українському сільському господарстві проявляються у двох формах: організаційні та галузеві. Організаційні диспропорції виникають через тенденцію до укрупнення аграрного бізнесу, що призводить до концентрації та централізації капіталу, зокрема в агрохолдингах. Це є природним наслідком дії економічних законів, проте також спричиняє низку соціальних і економічних проблем, таких як безробіття у сільській місцевості та монокультуризм. По-друге, галузеві диспропорції багато в чому зумовлені тим, що великі агропідприємства орієнтуються на виробництво експорторієнтованих культур, залишаючи менш капіталомісткі галузі, такі як тваринництво та садівництво, малим та середнім виробникам. Ці господарства потребують державної підтримки для підвищення їх конкурентоспроможності та ефективності.

Одним із шляхів зменшення диспропорцій є розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, особливо в галузі тваринництва. Міжнародний досвід демонструє успішні приклади функціонування таких кооперативів, які можуть сприяти підвищенню економічної ефективності малих господарств, створенню нових робочих місць і забезпеченню продовольчої безпеки. Таким чином, для забезпечення сталого розвитку аграрного сектору України необхідно збалансоване регулювання, що враховує інтереси як великих агропідприємств, так і малих та середніх виробників.

Список використаних джерел:

1. Marx K. Capital. Penguin Classics, 2013. 355p.
2. Система управління земельним банком. *SmartFarming*. URL: <https://www.smartfarming.ua/systema-upravlinnya-zemel-nyum-bankom/> (дата звернення: 08.08.2024).
3. Крят В. Молочні кооперативи на теренах України: плюси, мінуси та алгоритм поєднання. *KURKUL*. 2015. 4 червня. URL: <https://kurkul.com/blog/9-molochni-kooperativi-na-terenah-ukrayini-plyusi-minusi-ta-algoritm-poednannya> (дата звернення: 08.08.2024).
4. Мюллер В.М. Аналіз фінансування сільського господарства в Україні. *Агрополітичний звіт*. 2020. № 11. Київ : проєкт «Німецько-український агрополітичний діалог». 23 с. URL: https://www.apd-ukraine.de/images/2020/APD_Berichte_2020/11_Landwirtschaftsfinanzierungen/Bericht_Mueller_Landwirtschaftsfinanz_APD_UKR.pdf (дата звернення: 08.08.2024).
5. Мудрак Р.П., Лагодієнко В.В., Демченко О.В. Економічна складова сталого розвитку сільського господарства України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2022. Випуск 101. Частина 2. С. 141–152. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2022-101-2-141-152>
6. Жураківська Л.А. *Сільськогосподарська кооперація як чинник стимулювання структурних зрушень у сільськогосподарському виробництві в Україні*. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2020. 6 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-10/silskogospodarska-kooperatsiya.pdf> (дата звернення: 08.08.2024).

7. Корінець Р.Я., Малік Л.М. Просте товариство як форма кооперації виробників сільськогосподарської продукції. *Економіка АПК*. 2019. № 7. С. 32–38.
8. Грановська В.Г., Крикунова В.М. Організаційні трансформації аграрного бізнесу в Україні. *Економіка АПК*. 2018. № 3. С. 63–74.
9. Агрохолдинг. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Агрохолдинг> (дата звернення: 08.08.2024).
10. Рейтинг агрохолдингів за кількістю землі. *Агрохолдинги України*. URL: https://tripoli.land/ua/agroholdingi-ukrainy?q%5Bcompany_categories_id_in%5D=35&q%5Bs%5D=land_bank+desc (дата звернення: 08.08.2024).
11. Річковий перевалочний термінал НІБУЛОН Вітово прийняв понад 1 млн т зерна. *Tripoli.land*. 2020. URL: <https://tripoli.land/ua/news/rechnoy-perevalochnyy-terminal-nibulona-vitovo-prinyal-bolshe-1-mln-t-zerna> (дата звернення: 08.08.2024).
12. Компанія «Нібулон» спустила на воду шосте несамохідне судно NBL-91. *Tripoli.land*. 2021. URL: <https://tripoli.land/ua/news/kompaniya-nibulon-spustila-na-vodu-shoste-nesamohidne-sudno-nbl-91> (дата звернення: 08.08.2024).
13. Державна служба статистики. Сільське господарство. 2022. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 08.08.2024).
14. Боровик О. ТОП-10 найбільших молочних кооперативів у світі. *KURKUL*. 2016. URL: <https://kurkul.com/blog/202-top-10-naybilshih-molochnih-kooperativiv-u-sviti> (дата звернення: 08.08.2024).

References:

1. Marx, K. (2013) *Capital*. Penguin Classics. 355 p.
2. Land Bank Management System. *SmartFarming*. Available at: <https://www.smartfarming.ua/systema-upravlinnya-zemel-nym-bankom/> (in Ukrainian)
3. Kryat, V. (2015) Molochni kooperatyvy na terenakh Ukrainy: pliusy, minusy ta alhorytm poyednannia [Dairy Cooperatives in Ukraine: Pros, Cons, and Integration Algorithm]. *KURKUL*. Available at: <https://kurkul.com/blog/9-molochni-kooperativi-na-terenah-ukrayini-plyusi-minusi-ta-algoritm-poyednannya> (in Ukrainian)
4. Müller, V. M. (2020) Analiz finansuvannia silskoho hospodarstva v Ukraini [Analysis of Agricultural Financing in Ukraine]. *Ahropolitychnyi zvit – Agripolitical Report*, vol. 11. Kyiv: proiekt «Nimetsko-ukrainskyi ahropolitychnyi dialoh». Available at: https://www.apd-ukraine.de/images/2020/APD_Berichte_2020/11_Landwirtschaftsfinanzierungen/Bericht_Mueller_Landwirtschaftsfinanz_APD_UKR.pdf (in Ukrainian)
5. Mudrak, R. P., Lahoidiienko, V. V. (2022) Ekonomichna skladova staloho rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy [Economic Component of Sustainable Agricultural Development in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Humanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva – Collection of Scientific Works of Uman National University of Horticulture*, issue 101. part 2. pp. 141–152. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2022-101-2-141-152> (in Ukrainian)
6. Zhurakivska, L. A. (2020) Silskohospodarska kooperatsiia yak chynnyk stymulivannia strukturnykh zrushen u silskohospodarskomu vyrobnytstvi v Ukraini [Agricultural Cooperation as a Stimulus for Structural Shifts in Agricultural Production in Ukraine]. Kyiv: Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-10/silskogospodarska-kooperatsiya.pdf> (in Ukrainian)
7. Korinets, R. Ya., Malik, L. M. (2019) Proste tovarystvo yak forma kooperatsii vyrobnykiv silskohospodarskoi produktsii [Simple Partnership as a Form of Cooperation among Agricultural Producers]. *Ekonomika APK*, no. 7. pp. 32–38. (in Ukrainian)
8. Granovska, V. H., Krykunova, V. M. (2018) Orhanizatsiini transformatsii ahrarnoho biznesu v Ukraini [Organizational Transformations of Agribusiness in Ukraine]. *Ekonomika APK*. no. 3. pp. 63–74. (in Ukrainian)
9. Ahrokhodyn [Agroholding]. Available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Агрохолдинг> (in Ukrainian)
10. Reytynh ahrokhodyniv za kilkistiu zemli [Rating of Agroholdings by Land Area.]. *Ahrokhodynhy Ukrainy – Agroholdings of Ukraine*. Available at: https://tripoli.land/ua/agroholdingi-ukrainy?q%5Bcompany_categories_id_in%5D=35&q%5Bs%5D=land_bank+desc (in Ukrainian)
11. Richkovyi perevalochnyi terminal NIBULON Vitovo pryiniav ponad 1 mln t zerna [NIBULON Vitovo River Transshipment Terminal Accepted Over 1 Million Tons of Grain] (2020). Available at: <https://tripoli.land/ua/news/rechnoy-perevalochnyy-terminal-nibulona-vitovo-prinyal-bolshe-1-mln-t-zerna> (in Ukrainian)
12. Kompaniia «Nibulon» spustyla na vodu shoste nesamohidne sudno NBL-91 [NIBULON Company Launched Its Sixth Non-Self-Propelled Vessel NBL-91.] (2021). Available at: <https://tripoli.land/ua/news/kompaniya-nibulon-spustila-na-vodu-shoste-nesamohidne-sudno-nbl-91> (in Ukrainian)
13. Derzhavna sluzhba statystyky (2022) Silske hospodarstvo. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian)
14. Borovyk O. (2016) TOP-10 naibil'shykh molochnykh kooperatyviv u sviti [TOP-10 Largest Dairy Cooperatives in the World]. *KURKUL*. Available at: <https://kurkul.com/blog/202-top-10-naybilshih-molochnih-kooperativiv-u-sviti> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 13.09.2024